

10

ŽAR

List izdaja dr. Ferdo Kozak, za srednješolsko organizacijo »Zar«
na drž. klas. gimnaziji v Ljubljani.

Odgovorni urednik dr. Ferdo Kozak. — Uredniški konzorcij:
Starè Egon (VI. a), Gregorin J. (VIII. a), Žabkar J. (VIII. b), Logar
C. (VII. a) in Truhlař K. (VI. a).

Tiskarna »Slovenija« v Ljubljani (predstavnik A. Kolman).

VSEBINA:

Dana: V večer in jutro.

Dana: Sanjal si.

F. Ungerb: Smrt.

Kastelic: Pomladna balada.

Kastelic: Noč.

Kastelic: Nočni sprehod.

Pasqualis: Castavanus: Santina prva zgodba.

Mahóvna: Mladost.

Mahóvna: Zdaj srečno si.

Janez Gorjanc: Confession d'un enfant du XXe. siècle,

Iztok: Samotar.

s'il vous plait.

Iztok: Polnočni kriki.

Ramcay Iphnar: Večerne blodnje.

Ramcay Iphnar: Dva slepca.

Kmetov Joža: Ko je pri nas kóstanj cvetel.

Kmetov Joža: Pobarvani zvoki.

Kmetov Joža: Večerna pesem.

Dana: Ti nisi upal.

Dana: Noč v viharju.

Gledališki kótiček; Slehernik. XYZ.

Na koncu še dve, tri besede...

ŽAR

Dijaški leposlovni list na državni klasični gimnaziji v Ljubljani

LETO II.

JUNIJ 1931

ŠTEV. 10.

Dana:

V večer in jutro . . .

V večer in jutro hodiš sredi trat,
v večer in jutro slušaš slavca petje,
v večer in jutro te obdaja cvetje,
večer in jutro tké ti sen svoj zlat.

In v dan in v noč ti žito valovi,
in v dan in v noč se mak ti rdeč razcveta,
in v dan in v noč ti nikdar še zapeta
v poljanah pesem jagnjedi šumi.

In v dan in v noč in v jutro in v večer
vsa tvoja duša samo meni poje
in k meni romajo vse misli tvoje
in v dan in v noč in v jutro in v večer.

Dana:

Sanjal si.

Sanjal si: Na pomlad
pojdeva v trate, med žito.
Sanjal si: Na večer,
ko v molk bo polje zavito.

Sanjal si: Na jesen
ne sanjaš več, zdaj umiraš.
Sanjal si: Na večer
morda oči si zastiraš.

Sanjal si: Bog s teboj!
Jaz bi v poljane hotela,
pa je daleč nocoj,
roža poslednja zvenela.

Fred Ungerb:

Smrt.

(Konec.)

»Taki so torej mladi ljudje. — Pri starejših, kot sem že rekel, agresivnost počasi izgine. Življenje samo, nove razmere, objekti, drugačni položaji in okoliščine, — vse te stvari same od sebe zbude v njem tista resnična, globoka pravila, ki so skrita na dnu srca. Življenje samo določi in uredi naše razmerje do predmetov. Življenje, življenje, izkušnje, ne skonstruirane formule! — Nič ne stori, da ste zdaj teh nazorov. Prepričan sem, da jih boste morali prej ali slej korigirati!«

»Mogoče. Vendar je jasno, da se midva zdajle o teh rečeh ne bova mogla zediniti. Imava vsak svoje izkušnje za sabo. Po mojem midva za zdaj drug drugemu ne bova mogla nič dokazati. Gibljeva se vsak v svojem krogu.«

»Da, da. Vsak v svojem krogu, prav imate. Gre tu predvsem za tri kroge. Pri enem človeku prevladuje mnenje, da mora biti v prvi vrsti človek, to se pravi osebnost, potem šele sočlovek, del celote. Pri drugem, da v prvi vrsti sočlovek, potem šele človek. Pri tretjem, da oboje v enaki meri. Samo ti trije različni načini vrednotenja res ločijo ljudi. Moram pa vas na nekaj opozoriti. Ti trije načini se velikokrat družijo z različnimi življenjskimi dobami. Kadar pridejo nove razmere in druge okoliščine, to se pravi, v času, ko se zamenja en način gledanja z drugim, kar sem, če se ne motim, že prej omenil, ponavadi en tak nazor preide v drugega. In, ako me vse ne vara, velja to v prvi vrsti za takega, kakor je vaš sedanji. Vi še niste oženjeni in nimate družine? — Kajne? — Se mi je zdelo! Boste videli, kako boste še spremenili svoje mnenje! Kolikor sem videl, ko ste prejle govorili, imate vi v sebi dosti snovi, ki se rada vname in vzplamti. Da, da, nič se ne branite! Ne rečem dvakrat, da ne boste vi nekoč še prav fanatično verovali v Boga — da, da, se prav nič ne šalim — in bili mogoče celo vnet praktičen katoličan, — kar se, — nota bene, — tudi jaz trudim biti. — Nič se ne ve! Pa brez zamere! Le počakajte, — življenje je najboljša šola!«

Oskrbnica je prinesla pivo. Stari doktor je nalil mlademu gospodu in ga ljubeznivo potrepljal po rami. Pogovor je kmalu izgubil svojo resno smer.

S prijateljem sva povečerjala in šla spat.

Ko sem se enkrat sredi noči prebudil in šel ven, gledat, kakšno bo vreme, je že spet rahlo rosilo.

Ljudje, ki so spali na skupnem ležišču, so sopli enakomerno, polglasno. — Nekdo je smrčal z odprtimi usti.

Upihnil sem svečo, zlezal na žimnico, se odel in kmalu spet zaspal.

— — — — —
»Kakšno pa je?«

»Oblačno. Megla.«

Malo desno od mojega zglavja je bilo okno. Ležé sem se opiral z glavo na komolca in gledal v žalostno jutro, ki je pravkar začinjalo siveti.

»Oblačno? — Potem danes ne greva nikamor!« je dejal prijatelj.

Tudi drugi turisti so se začeli kar na posteljah polglasno pogovarjati. Samo dva, trije so še spali.

Na misel mi je prišel ponesrečenec.

»Zdajle ga že mogoče nesejo dol!«

»Mogoče. Boljše je, če ga takoj zjutraj, — kasneje so muhe bolj sitne, — pa tudi vroče zdaj še ni tako kakor čez dan.«

»Jaz bom kar vstal, se mi ne ljubi več ležati! Pa pridi ti potem za menoj v kuhinjo! Kaj naj naročim zate, — kavo ali čaj?«

»Mleko!«

»Prav!«

Napravil sem se in obul ter se šel k vodi umit.

Zvedeli smo, da ga bodo prinesli okrog osmih.

Prišel je namreč neki turist, ki je odšel s Sedla že zgodaj zjutraj skupaj z ekspedicijo, pa jo je kasneje pustil daleč zadaj, ker so morali domačini z mrličem počasi hoditi.

Prav, ko sem stopil v kuhinjo, je pil kavo in pravil oskrbniku, kakšen je in, da vso noč na Sedlu niso nič spali, — tako je bilo žensk strah.

Vedno bolj pogosto so prihajali ljudje iz svojih sob v obednico. Drug za drugim so zajtrkovali, nato pa pohajkovali okrog kočé in se pogovarjali, kdaj bodo mrliča prinesli. Nekdo je celo zavriskal, pa ga je drugi takoj opomnil, da se zdaj kaj takega ne spodobi in tudi mu sploh ne bi od ekspedicije nihče odgovoril, čeprav bi bila že kje v bližini.

»A jih vidite?« se je zdaj oglasil oskrbnik.

»Kje?«

»Tamle na robu so, kjer so tiste rumene skale, — saj vidite, ne? — Pojdite z očmi od tistegale velikega macesna, — — vidite? — — dol, skoz dol, kar naravnost dol, — zdaj pa malo na levo, kjer je tista rumena drča, — — vidite? — — no, tam so! — A jih zdaj vidite? — Eden, dva, trije, pet, sedem jih je! — So že pravi!«

»Saj res! — Sicer imam pa jaz tudi daljnogled!«

Nekaj časa smo jih še videli, potem so pa spet izginili v gozdu.

»Čez četrť ure bodo že tukaj!« je dejal oskrbnik.

»Čez četrť ure še ne, — čez kakšnih dvajset, petindvajset minut pa morda res že!« je trdil njegov brat.

»Prava reč, — tistih par minut gor ali dol!«

»Kaj pa gledate?« je vprašala neka gospa, ki je pristopila k naši gruči.

»A, nič! — Prejle so se še videli, zdaj pa že nič več!« je odvrnil oskrbnikov brat.

»Kdo pa? — Tisti možje, ki so šli snoči po njega?«

»Da.«

»Ti so pa gotovo že zelo zgodaj odšli s Sedla. — Kaj pa ti, možek, —« se je obrnila na starega doktorja, — »ali si že zajtrkoval?«

»Še ne. — Saj je še čas, draga moja.«

»Čas, čas! — Pridi brž, če ne bo kava mrzla! — Sem jo tudi zate naročila, ker se mi je kar nekam zdelo, da ti samemu kaj takega ne bo prišlo na misel. — Potem pa, — v samem suknjiču stojiš tu zunaj na hladu! Zdaj se nič ne čudim, če imaš nahod. — Pelerino ogrni, — saj je že suha!«

Pred kočjo je zadržal voz. Mizar je pripeljal iz doline krsto.

»Že gredo! — So že čisto blizu!«

»Tako? — Kje ste jih pa videli, gospod učitelj?« je vprašal neki trgovec iz Cerovega.

»Slučajno sem šel tamle po gozdu in nabiral rože, — veste, — da vzamem nekaj s seboj kot mal spominček na to prijazno gorsko okolico. — Nekaj mora človek prinesiti s seboj v dolino.«

»Seveda, seveda!«

»No, in, ko tako nabiram rože, zaslišim kar nenadoma, kako se nekje nad menoj usipa pesek in kamenje. Najprej sem slišal samo korake, nato pogovor, potem sem pa že zagledal tudi ljudi.«

»Ali ga nesejo?«

»Nesejo, nesejo! — S seboj imajo nosilnico. Rekli so mi pa, da so ga više gori, tam od neke rumene drčje malo bolj dol, kar lepo na bukovih vejah spustili po prstenem lazju, če ne bi še ne bili zdaj tukaj. Tako pa so si prihranili precej truda in časa.«

»Kje pa ste jih vi pustili, ko ste odšli od njih?«

»Ali ste že kdaj hodili na Sedlo? — Pri tisti veliki smreki takoj nad potjo, — prav tam, kjer se odcepi steza na Sedlo!«

»Tam že? — Potem moram pa kar ženi povedati. — Kar naproti jim bomo šli!«

Odšli smo v gruči od kočje do konca travnika.

Nekateri so nesli s seboj šopke pisanega gorskega cvetja. Prav lepih rož je ni bilo več dobiti, ker je bil tudi letni čas pozen. Nekaj kasnega encijana, nekaj ocvetelih planik, nekaj bledordečega sleča.

Ta hip je posvetilo izza oblakov jutranje sonce.

Že dalj časa se je na nebu nekaj trgalo. Dan je postajal čezdalje svetlejši.

Na stezi so se začuli koraki. Potem je nekaj zaškrtalo v hudo-urniškem pesku. Brv je zabobnela pod težkimi čevlji nosačev.

Skoz drevje so se že malo videli, zdaj tu, zdaj tam.

Prihajali so vedno bliže.

Stopili so na plano. Na nosilnici so nesli mrliča, omotanega v vrečevino.

Odkrili smo se in umolknili.

Nosači so se ustavili in položili nosilnice na tla. Mizar je pripeljal voz s krsto tik k truplu.

Nekaj časa je bilo čisto tiho. Samo neki ptiček je brezskrbno cvrčal v gošči, se prelétal z veje na vejo in smukal med rogovilami.

Vzeli smo krsto z voza. Bila je bela, z zlatim križem na pokrovu. Mizar je iztresel oblance in vrigel zlatoobrobļeno, papirnato blazino za pod glavo, v grmovje. Oskrbnik je takoj oboje zažgal.

Potem smo dvignili truplo z nosilnice.

Konj je nemirno strigel z ušesi, puhal in kopal s kopitom desne noge.

Dva sta poprijela mrtveca ob straneh pod nogami, dva v sredi, eden pri glavi. Truplo je bilo nenavadno težko.

»Močan fant je bil,« je dejal gozdar, »pa so pravili, da je bil majhen in tenak. Mi smo ga zavili v novo rjuho, ga dali v vrečo, potem pa prevezali in stisnili z motvozom kar smo le mogli. — Poglejte ga, kako je še zmerom videti širok! — Težko, da bi mu bila krsta prav!«

»Jaz nisem kriv, če bo premajhna,« je trdil mizar. »Meni so rekli, da je srednje rasti in rajši malo šibak kot pa čvrst!«

»Zakaj ste ga pa tako zavili in stisnili?« je vprašal prijatelj.

»Ni bilo mogoče drugače. Ima pol lobanje odbite, tako, da so se možgani čisto razlili, — potem pa tudi čisto razbita lica in brado, pa noge in roke zlomljene. Pa prsni koš čisto strt. Rebra kar tako štrle. Glave sploh ni spoznati! Strjena kri, pa sluz, vse zlito in sprijeto, — lasje, kri, možgani, Kakor kakšna krvava kepa! — Tak je revež, da ga ni pogledati. — Ampak, je pa tudi padel svojih stopetdeset metrov vsega skupaj! — In, tudi zaradi muh je boljše, če je tako ovit.«

Starejši domačin je odlomil zeleno bukovo vejo in odganjal ž njo muhe, ki so začele siliti k truplu.

»Moment, prosim!« je dejal prijatelj, ki je pravkar pripravljaval svoj aparat.

Obstopili smo mrtveca v polkrogu in se postavili v pozor.

»Pozor, prosim! — Tako! — Zdaj! — Hvala lepa!«

»Možje, bomo poskusili, če bo šel v krsto!« je rekel gozdar.

»Pa dajmo! — Dajmo, no!«

Pogled na truplo je bil strašen. To, kar je ležalo pred nami, je bilo podobno mumiji. Bilo je tako kakor kakšen čuden omotan zavoj. Tu ni bilo nič več živega, človeškega. Bili so samo še neki ostanki. Ko smo ga dvignili, se nam je zdelo kakor bi držali v rokah kakšno strohnelo deblo. Ta smrt je bila na las podobna umoru.

Položili smo ga v krsto. Takoj se je videlo, da je prekratka. Kaj storiti? — Obstali smo v zadregi.

»Možje, naj mu eden privzdigne malo kolena, da mu bomo lahko noge za spoznanje nazaj zakrivili!« je ukazal gozdar.

Privzdignili smo mu kolena, gozdar pa mu je potisnil prste na nogah noter v krsto.

»Tako, zdaj pa spustite glavo dol, — majhno dol, — vi mu malo privzdignite hrbet, — tako, še malo, — tako, — zdaj pa bo! — Mora iti!«

Truplo je ležalo v krsti s skrčenimi koleni.

Turisti so polagali nanj cvetje in zelenje. Rumenkasto beli, žametasti srčki skromnih planik so ležali na njem kakor majhen zvest spominček, zadnji pozdrav od tistih rož, ki se v divjem kamenu prav tako neustrašeno in kljubovalno bore za svoje malo življenje kakor se bori človek za svoje. Veter je dahnil preko odprte krste: drobno cvetje se je narahlo zganilo na nepremičnih prsili, v katerih je za vselej ugasnilo življenje.

Utrgal sem zeleno vejico in jo spustil v krsto.

Mizar je prinesel pokrov in ga položil na rakev. Zdaj so bila pa kolena previsoka, tako, da pokrov ni mogel doseči roba spodnje polovice krste. Morali smo ga precej močno pritisniti. Nekateri so tiščali pokrov, dva pa sta zabijala žeblje. Votlo so odmevali udarci po jesenskem gozdu. Drugače je bilo tiho. Neko gospo je to tako prevzelo, da je začela jokati.

Prijeli smo krsto in jo prenesli na voz. Mizar je pognal konja. Za vozom smo odšli h koči.

Ustavil se je pred kapelico, zadaj na travniku. Zvonilo je k maši. Iz kočice so prinesli v naglici spletene vence in šopke vrtnega cvetja. Pristopil je duhovnik v koroku. V polkrogu smo obstopili voz s krsto. Ljudje so utihnili in se odkrili.

Duhovnik je začel, spočetka tiho, pozneje pa se je razvnel. Tudi njega je ta smrt pretresla. Govoril je o gorah in o ljudeh, o smelosti in idealnosti, o veselju in o nesrečah. Našteval je zglede iz mladih vrst, — koliko žrtev so že zahtevale gore. In tudi danes so prinesli iz stene nekoga, — mladega, močnega fanta, ki je šel z začrečimi očmi, vihrajočimi lasmi, krepkim telesom, podjetnim, neustrašenim srcem, pred nekaj dnevi na vrhove. Zdaj pa so ga prinesli molčečega, razbitega, krvavega; telesne ostanke brez duše; kmalu ga bodo položili pogrebci hladni zemlji v naročje.

Duhovnik je govoril. Nas vseh se je lotila čudna ganjenost; tako nam je bilo tesno, kot bi nas kdo tiščal za grla. — Marsikomu so se orosile oči.

Govoril je o božji dobroti in usmiljenju. O smrti in vstajenju. Tudi njega samega so zgrabile njegove lastne besede. Glas mu je čezdalje bolj trepetal; bil je vedno bolj negotov. Tudi njemu je šlo, kakor nam vsem, na jok.

Ko je nehal govoriti, nam je bilo vsem nekam mučno in neprijetno. Isti občutek smo imeli, ko smo prejšnjega dne zvedeli, da se je ta fant ubil. Bil je bolj jasen in nič manj intenziven.

Solnce je sijalo. Redki oblačni čadi so od časa do časa zdrsnili preko njega — kakor, kadar žalosten spomin za hip zatre veselje v duši, pa takoj spet izgine. Smejalo se je zgodnje jesensko jutro, še vse sveže od nočnega deža. Prodišča so se belila kakor kakšne

velike ceste sredi med zelenjem, oddaljene skale so se svetile kot bi bile pokrite s snegom. Plavo nebo je žarelo. Smrekovi gozdovi so dišali. V zraku je ležal rezek duh pokošenega, mokrega ščavja. V rebri tik nad kočjo so se oglašali kravji zvonci. Na Skednjih so se dvigale in padale nedolžne meglice, plesale in rajale kakor kakšna neslišna vesela melodija. Gore so stale brezbrizno in mirno kot bi se ne bilo prav nič takega zgodilo. — Tako je bilo lepo na svetu! — Tak lep dan se je bil napravil! —

Duhovnik je še blagoslovil krsto in jo poškopil z blagoslovljeno vodo. Potem se je obrnil in odšel počasi v kapelico maševat.

Mizar je sedel na voz in pognal. Kmalu ga nismo več videli.

Sredi med gorami je bila nedelja kakor ogromno jezero nepremične tišine, miru in sladkega počitka. Vanje se je dal človek potegniti brez upiranja — kakor, če bi ga zaneslo v kak globok vrtinec, kjer se vsak takoj pogrezne, — in bi se nad njim zgrnila voda v tolmu. Bilo je prijetno hladno. Ljudje so kmalu pozabili, da so pravkar odnesli iz njih srede pogrebci enega od njih. Pogovarjali so se brez skrbi in veselo kakor preproste ptice na svobodi.

Bilo je ena ura popoldne. Dan je bil zrastel preko poldneva, solnce je šlo z njim proti zahodu. Luč je bila že čisto druga. Plavkaste sence so stale zdaj na vzhodni strani —; postajale so vedno daljše. Drevje, kočje, voda, prodišča, skale, — vse se je bleščalo kot bi bilo emajlirano. To je tista trda, bela svetloba, po kateri se v jeseni med gorami da določiti, da je ura ena ali pol dveh. Ta čas se nobena reč ne premakne, vse stoji kakor je, samo, če je kaj vetra, zdaj pa zdaj zašušti list na drevesu. Ali pa se zgane trava kakor, če bi letel čeznjo velik ptič. Gorkota in svetloba, od katere človeka ščeme oči, utrujata in uspavata.

Ležal sem z zaprtimi očmi v travi zadaj za kočjo. Breg je bil odprt proti dolini, ena stran pa proti goram. Iz zemlje je puhtela omamljiva gorkota. V travi so se oglašale skrite žuželke. Včasih mi je prišel na misel mrtvec, ki so ga davi odpeljali. Takrat sem se ozrl vselej vznok proti goram. Od Roga se je videlo samo malo vrha. — Prijatelj se je bil poslovil od mene in odšel z gledališko igralko na popoldanski vlak. Nikogar od izletnikov ni bilo več v kočji. Vsi so odšli nazaj v dolino. Ostal sem sam. —

— Kako sem včasih poleti ves dan preležal gori na Skednjih, na kakšni majhni, skriti zelenici! Žive duše ni bilo blizu. Ne človeka ne živali. Prav daleč kje so se oglašale gorske kavke s svojimi ostrimi, vreščecimi glasovi. Na to višino so hodile samo megle iz doline. Veter se je igral s travo in pisanim cvetjem. Trava zelena kakor samo na velikonočnih kartah. Včasih se je utrgala kje kakšna skala. Če sem prav ostro uprl oči, sem zagledal tropo gamzov. Nekje visoko je pritajeno žuborela snežnica. — Tako je bilo mirno, tako praznično kakor v dolini takole ob sobotah zvečer ali v nedeljo popoldne, če greš daleč ven na polje in se vznok zlekneš na travo sredi žitnega morja. — V tej živi tišini je minil ves dan. —

— Mi vsi bomo še nekoč tako mirno počivali. Tudi takrat bo hodilo k nam na naša majhna stanovanja samo solnce v vás, obiskat nas bosta prihajala samo dež in veter, ko bomo tiho spali. Nad našimi glavami bodo žareli oblaki kakor prej, sijale bodo zvezde, nebo bo ihtelo kakor prej. Nad nami bodo šli časi mimo: pomladi, poletja, jeseni, zime, vedno v enakem krogu do konca okrog, nato pa spet od začetka naprej. — Mogoče je smrt podobna omotičenemu spanju. Tako bomo ležali pod zemljo kakor lotosovi cvetovi v mirnem hladu pod vodno gladino. Leta bodo šla za leti, Kosti bodo prhnele. Morda bodo na naših gomilah zrasle še kakšne skromne rože? —

Ura je minevala za uro. Dan je šel mimo kakor svetla pri-kazen.

Ležal sem v travi vznak, s komolcema pod glavo. Gledal sem dolgo vrsto gora naokrog, zelene doline, kjer so bliščale reke kakor srebrne žile, megleno ravnino, trepetajočo v popoldanski prigrrevici, gozdove in stene in plavo nebo. Vanj so se oči brez uspeha upirale. Nikamor niso prodrle, nikjer se niso mogle ustaviti in odpočiti. Vse se je umikalo v neskončnost. Nikjer ni bilo niti oblčka, da bi moglo nemirno oko vsaj približno preceniti višino.

Veter je prinesel od koč pogovor domačih ljudi.

Vstal sem, oblekel suknjič in se odpravil z brega dol k ljudem. Sence so se daljšale, dan se je svetil samo še na zahodu.

— — — — —
Popoldne je minilo. Solnce je zašlo. Zmračilo se je hitro.

— — — — —
Stal sem na trati pred koč. Luna še ni bila vzšla. Na zemlji je ležala tako gosta tema, da se ni nikamor videlo. Z vetrom je prihajalo iz grape šumenje vode. Na nebu so že gorele zvezde. Kako so svetile!

Kaj je to tam gori nad nami?

Kakor zlato listje v mrzlem vetru trepetajo visoke zvezde v nemirnem dihu, ki uhaja in puhti iz speče zemlje in krči in greje ledene kozmične razdalje. V procesiji prihaja vsemirje z milijoni svetlih, tiho pojočih legij in zborov in trum —: bliža se k zemlji v vás. Spet druge zvezde hodijo same zase. Same sebi svetijo z rdečo, rumeno, zeleno, vijoličasto lučjo v popolni tišini samotnih, globoko plavih, neznanskih prostorov, podobne nekim nepojmljivim čudežem. Po skritih potih se sprehajajo tam gor v veličastnih elipsah stotisoči nevidnih kometov, krožijo veliki planeti in mečejo stalnice svojo mirno, mogočno luč zastonj na vse strani; tako so daleč in tako na samem, da ne bo nikdar mogel niti žarek doseči človeškega očesa. — Bog, kaj se mora vse tam gori goditi!

Kdo ve za skrita nešteta solnca in njihove ogromne erupcije, neznanske vrelece bajne svetlobe in strahovite vročine! Kdo za veličino tistih silovitih prizorov, ki jih ne bi mogel prenesti niti en človek! Kako osamljeno in čudno se vrše te velike reči! — Ko proti jutru tik pred zarjo zazeleni na vzhodni strani nebo, drhti in miglja

na njem samo še čista, bela danica in dvoje, troje drugih svetlih svetov, tako lepo, tako mirno, tako vedro, — tako daleč. Tam gor morajo biti lepote, veličastne in nedostopne. Ta prvi jutranji čas jih človeško srce bolj sluti kakor sredi noči.

Tema približa nebo zemlji in zemljo nebu. Tisočere skrivnosti in uganke izročata drug drugemu. Utrinki rišejo v jasni septemberski noči neprenehoma vprašaje in klicaje med nebom in zemljo, — velike in zlate. Tako blizu sta si nebo in zemlja, in tako zaupna. Svetovi se pogovarjajo tiho, v nerazumljivih simbolih. Dih veselstva preveva slehrno veliko in majhno stvar. Zagonetno, večno življenje neslišno teče iz ene v drugo. Še celo dim, ki se ta čas kjerkoli vije iz dimnika proti nočnemu nebu, nosi v sebi nekaj čudnega, večnega, velikega. Zvezde svetijo v nočni tišini novim rojstvom in novim smrtim.

Kako so čudne in nepojmljive vse te stvari —: nebo, zemlja, morje, zvezde, ljudje, živali, predmeti, svetloba, toplota, življenje, smrt! — Vse se da ukleniti v formule in izraziti s številkami, vse tako lepo pojasniti in razložiti, vsak problem na nek način rešiti. In vendar je nato vse še enkrat bolj nejasno in zamotano kakor prej, rešitev problema je nov problem in tako naprej: ad infinitum. Vse je čezdalje bolj nejasno in zamotano.

Človeški razum je le tako velik, da še lahko uvidi: Ni vse tako preprosto, kot na prvi pogled zgloda.

— — — — —
Jesenska noč je bila hladna, mraz že precej občuten.

Spomnil sem se nesrečnega fanta.

Mogoče, da je še ležal v mrtvašnici, ali pa so ga že pokopali.

Potem sem šel v kočo. Tudi tam so se domačini o njem pogovarjali. —

Drugo jutro sem odrinil nazaj v ravnino.

— — — — —
Hodil sem počasi skoz septemberski gozd. Med vejami je trepetalo plavkasto sivo nebo. Tik nad obzorjem je plaval podolgovat oblak, podoben preprosti, beli krsti. Zdrkaval je vedno niže kakor velika rakev, ki jo spuščajo potihem in počasi nevidni pogrebci v neznan grob za oddaljenimi, čadasto plavimi gorami.

Po strmih travnatih pobočjih so se gnetli pohlevni macesni kakor gruča zamišljenih pogrebcev, ki tiho stopajo za krsto. Za robom je globoko doli v mračni tesni besnela silovita voda, se zaganjala, butala, vršela, bila ob skale, se zaletavala, penila, brizgala, tolkla, divjala kakor obupne, neutolažljive, togotne tožbe, kakor blazno žalovanje za nečem, kar se ne bo nikdar več vrnilo.

V gozdu pa se je samo od časa do časa oglasil droben ptiček, nekaj zaščeбетal in spet utihnil.

Pogled se je odprl, gore so ostale zadaj, ravnina se je vlegla pod noge. Prah se je dvigal s sivih cest.

Človeški hrup je brž preglušil bronaste tišine samotnih višin.

Življenje je brž prevpilo smrt. Ta dogodek je utonil in izginil kmalu skoro brez sledu.

Skoro brez sledu. Spomin na to smrt pa se ni mogel čisto zbrisati, čeprav je šlo življenje čezenj kot bi se ne bilo nič zgodilo.

Vsak dogodek je hkratu velik in majhen, neznaten in moččen. Tudi ta smrt je bila taka.

Jože Kastelic:

Pomladna balada.

Zdaj že trohniš —

Med belo obleko se je pomešala črna prst,
v rokah je beli šopek rož segnil,
izpod vek so ti pritekale trudne, črne solzé.

In tvoja rdeča usta so rujava kakor listje v jeseni, ko ga moči dež.

In to si ti —

Samo še mrlič — bel in težak:
izpod vek mu črne solzé tekó
in še globoko pod črno zemljó
je njegov jok kakor pelin grenak.

Jože Kastelic:

Noč.

Tu je noč in mesto v megli spi.

Pod koraki cesta mi zveni
kot pripev
tožnih misli, da bi zaihtel.

V dalji se je noč upokojila.

Tiha luč noči se je povsod razlila.

Moje dekcle vsa drhti.

Kakor ptico jo v objemu dvoje silnih rok drži.

Jože Kastelic:

Nočni sprehod.

V temo so drevesa utonila

in poljane in dremotne hiše.

V rezki luči žarnic se le stolp visoki v temo riše,
kot bi bela jadra v sive megle zabrodila.

Noč je kakor moja duša tiha.

Nad zemljo kristalnih zvezd oči gorijo,

sredi mesta na zidovju stolpa luči plamenijo.

Sredi ceste moja plašna senca niha.

Pasqualis Castavanus:

Prva Santina zgodba.

Santa in njena stara mati sta sedeli, pili kavo in se pogovarjali. Popoldansko solnce se je vsipalo skozi tenke gardine na oknih, tiho ždelo na svetlih parketih in belih tipkah klavirja. Zvezek skladb, ki jih je Santa malo prej odigrala, je bleščal v obilju poletne luči. Le izpod klavirja se je plazil v sobo mrak.

Mati je pravkar izpila zadnji požirek in se nečemu smejala. Naloni se je nazaj, tresla z rameni in prsi, koža krog oči se ji je zgubala, da so se ji komaj videle ozko zarezane zasoljene oči. Tako je delala vedno, kadar se je smejala. In smejala se je mnogo, brez vzroka, a vedno odkritosrčno.

Santa je ostala resna. Skoro nikdar se ni smejala. Ob najsmejnejših prilikah je naredila šobo, in nekam užaljeno povescila oči. Radi tega sta se vnukinja in stara mati vedno prepirali.

»Ko sem bila jaz stara sedemnajst let, sem mnogo sanjarija, samo sanjarija« in se je zasmejala.

Santa pa je molčala in pobirala drobtinice po prtju. Čez čas je dejala z nizkim glasom: »Saj tudi jaz sanjarim. Pa sanje mi ne hodijo v račun.«

Tudi stari gospe niso hodile.

Santa je vstala, da bi šla. Šli sta skupaj.

Cesto so polivali in hladno je dišalo po vodi, zmešani s prahom.

Bili sta jezni in hodili sta precej narazen. Gospa je nosila staromodni solnčnik s čipkami na krajih. Če se je hotela vstaviti pred kako izložbo, Santa tega nalašč ni videla in šla naprej. Naveličala pa se je tudi tega in mislila je, kako je dolgčas. Stara pa je razmišljala, kako bi začela pogovor.

»Prej, popoldne si igrala Čajkovskega.«

»Da, in ti si brala Zolaja.« je kratko odrezala Santa.

»Kaj mi oporekaš Zolaja naprej in naprej. Velik mojster je, gotovo večji kot tvoji sanjači. Njegovi romani so sigurno večji kot balade, ki jih bereš ti!« je bojevito trdila stara mati.

»Da so obsežnejši verjamem.« Santi ni bilo do pogovora. »Stara lajna. Kolikokrat sva že preleli.«

»Jaz sem morala kljub vsej pravilnosti svojega stališča dognati, da si ti nič dopovedati ne daš,« je povzela starka učeno. »Tudi jaz sem brala sanjarske stvari, ko sem bila v tvojih letih. No, pa se je pokazalo, da je življenje drugačno kot knjiga in sem bila razočarana. Kdor natančno popiše vsakdanje življenje, je dober pisatelj.«

»Sedemdeset let živiš, pa še nisi spravila svojih nazorov v sklad. Prej si govorila, kako moram sanjariti, sedaj, kako ne smem.« Starka je molče požrla žalitev.

»Zakaj ne poslušaj izkušenih? Razočarana boš tudi ti. Samo to sem hotela,« si je opomogla stara gospa.

»Saj jih tudi ti nisi poslušala. In nihče jih ni in jih ne bo. Pusti me, da pridem sama na to resnico, če je že res tako, da pride vsakdo na njo. Sicer pa: Jaz ne sanjarim pri knjigi. Knjiga je samostojen stvar, je resnica sama zase. Meni ugajajo najbolj take knjige, ki so reducirane na sanje. To se pravi, da se dejanje tako hitro vrši, kot v sanjah in da občutja čutimo neopisana kot v sanjah. Vsakdanjost je grda in sem je sita, tolažbe iščem v knjigah. Potem pa moje balade. Rada jih imam, ker so vse — vsaj dobre — od prve do zadnje nemogoče v življenju, ker so preproste in ker me najbolj zgrabijo. Čemu naj bi brala nekaj, kar me dolgočasi. Neduhovalo življenje. — Sicer pa, saj ne prideva v tem nikdar skupaj. Bolje, da sploh molčiva.«

»Jaz sem sedaj prišla do prepričanja, da si ljudje sploh ne moremo nič dokazati in da sploh brez potrebe govorimo,« je onemoglo dodala stara mama. Potem je žalostno mislila: »Stara sem in umrla bom. Ničesar ne morem več, niti taki neumnici tako preproste resnice dokazati. Umrla bom, ampak slutim, da bom še otročja postala prej. Ana morda to že sluti, ker mi včasih pravi: Ne bodi otročja. No, da. Ampak prej bi še enkrat rada zaživela in bi se borila kot levinja: Jaz imam prav, jaz, jaz. Če bi mogla. Sedaj se že včasih zmotim in molim. Štirideset let gotovo nisem molila, sedaj naj bi. To je najslabše znamenje. Pa je res, da v sedemdesetih letih nisem spravila svojih nazorov v sklad. Še sebe nisem mogla o ničemer dodobra prepričati.« Mislila je žalostno in doživljala največjo grozo v svojem življenju.

Vračali sta se domov. Solnce je žarelo v oknih in rdeče obsevalo pročelja hiš. Grad je bil kakor ob požaru. Goré so gorele v rdeči luči. Bile so neizmerno oddaljene.

Ko sta se vrnila oni dve, se je vrnil tudi oče, advokat, in mati.

Večerjali so in molčali, potem govorili prav navadne stvari. In zopet so molčali. Semtertja je udaril kak nož ob krožnik in zavicilile so vilice. Santa je ves čas strmela v krožnik, stara mati je prikimala bogve čemu (najbrž svojim mislim) in pogledovala izpod obrvi na zeta, ki je z veliko naglico rezal zrezek in nosil velike kose v usta. Zalagal je s še večjimi kosi penastega kruha, kakršnega delajo peki. Gospa je skušala zopet začeti pogovor. Semintja je vrgla kako majhno novico v molk. Ko pa se ji ni posrečilo, da bi jo razpredla, je jela še urneje in pazljiveje zbirati koščke čebule z zrezka. Z vilicami jih je potiskala prav na rob krožnika.

Ko je gospod pojedel, se je naglo obrisal s prtičem, vstal in ga položil zvitega kraj krožnika. Gospa ga je malo plašno pogledala, naglo založila zadnji kos mesa in vstala. Skrbno je ravnala prtič. Pri tem pa je še vedno žvečila veliki zadnji zalogaj.

Stara gospa pa si ni dala sile z jedjo. Umerjeno je rezala, nabadala in nosila k ustom. Santa je jedla razmišljeno in zalagala v dolgih presledkih.

Ko sta se gospod in gospa napravila na kolodvor, je vzela Santa nevoljno klobuk v roke, šla za njima in ni mislila na brata, ki ga je šla čakati.

In so šli, kakor sprti.

Ko so prišli o n i na kolodvor, je prišel tudi vlak. Edvard je izstopil. Poljubil je vse po vrsti: mamo, očeta, sestro. Privoščil je vsakemu prijazno vprašanje in ni čakal nanj odgovora.

Sedli so v avtomobil in se smehljali, da bi prikrili zadrego. Santa se ni smehljala. Bila je stara sedemnajst let, ko ljudje svoja občutja težko prikrivamo.

»Kaj pa je zopet?« je vprašal Edvard mater in mislil sestro.

»Nič ni zopet,« mu je zabrusila Santa in pogledala v stran.

»Kako je togotna,« je jezno in škodoželjno zavil Edvard.

Posledice niso izostale. Gospod in gospa sta se zgražala nad hčerino neprijaznostjo in oče se ni mogel zdržati. »Preveč ima vsega, zato je taka,« je rekel.

Santi pa je bilo, da bi jokala. Mislila je kako so vsi neumni. In nihče je noče razumeti. Spomnila se je besed visokošolke Martine: »Fantov in deklet ne bo nikdar nihče razumel. Še najmanj pa se bodo razumeli sami. Vsak je priklenjen v čarobnem krogu, in niti premakniti se ne more, da bi se drugemu približal.« Martina ni bila neumna, a malo priljubljena mladenka.

»Kaj mi pa more?« si je mislila Santa na očetove besede. »Nič. Bom pa šla,« se je zatogotila in bila je trdno namenjena, da bo šla.

Doma je čakala Edvarda stara gospa v svoji sobi. Nepremično je sedela v naslonjaču in želela, da ji izkaže čast, kot pristoja stari materi. On bi bil na to skoro pozabil, da ga ni spomnila gospa Ana, njegova mati. Ko je vstopil, ga je nagovorila ona naprej, ga poljubila na čelo, on njo na roko in privoščila sta si še nekaj besed hvale in uljudnosti.

Potem so sedeli pri čaju in zopet se ni mogel razpresti pogovor. Jezik se je Edvardu razvezal, ko ga je oče vprašal, kako je kaj v Parizu, in sicer na tak način, kot da bi on tam že kdaj bil. Mnogo je govoril Edvard. Vmes je opletal dogodivščine, da se je gospa rahlo in zadovoljno zgražala, gospod široko smejal. Santa pa je pri eni vstala in odšla spat. Za njo je odšla stara mama, ki je Paris res ni nič brigal, ker je bila rojena Nemka.

Preteklo je dolgo in za Santo je prišel Edvard. Bdela je še vedno. Ležala je vznak, odejo globoko odgrnjeno, roke kakor brez moči na odeji, lasje razsipani po blazini.

Ko je vstopil, mu je dehnil nasproti domač vonj njegove in Santine sobe. »Kaj je še vedno tako?« se je prestrašil. »Saj sploh nikdar drugače ne bo! Ves svet je lep, kaj bi,« se je tolašil. Potolašil pa se ni.

Obrnil se je proti Santi in opazil, da ne spi. Široko je imela odprte oči, belo je odseval ozki obraz in jasno sta se odlikovali lični kosti od ozadja črnih las.

»Kaj! Kako da ne spiš?« je vprašal zmedeno, ko se je zavedel, da jo opazuje.

Obrnila se je k zidu in molčala.

»Nič ti nisem storil, pa še besede nisi sregovorila z menoj,« je dejal navidez malomarno. V njem pa je trepetalo pekoče spoznanje in grenak očitek.

Santa je izbruhnila. Sunkoma se je vsedla in začela glasno:

»Kaj misliš, da mi moraš nekaj storiti, da si mi zopern. Nič, dovolj je, da si brat. Ne maram ne tebe, ne mame, ne papana. Kaj me gledaš kot kako zločinko?« Zajokala je. »Saj me ne razume,« si je očitala in še huje ji je bilo. »Čemu si prišel, če je tam tako lepo. In kaj nam govoriš tako neumno. Povej, kaj delaš v Parizu. Nikar ne namiguj s tistimi neumnimi zgodbami.«

»Saj me ne razume,« je mislil žalostno Edvard. — Res neumno, kako vsi že naprej vemo, da nas drugi ne razumejo.

»Glej, jaz povem zase: tujka sem in ne ljubim prav čednostnih misli.« Začuden jo je pogledal Edvard in ni je povsem razumel. »Da, tako je. Sedaj pa pojdi in povej vsem, kakšna sem. Ampak tudi zase povej. Ker sva tujca, naju bodo spoštovali, za nečistost bodo mene linčali, tebi odpustili.« Bila je razburjena in spačila obraz. Mislila je, da bo povedala veliko resnico, pa je spoznala, da se je resnica sredi sebe same sprevrгла v teaterski nastop. Zajokala je še huje.

Edvard se je nenadoma spomnil na Boga in molil kot starec: »Moj Bog, zakaj ji nisi prihranil nerodnih let.« Ta trenutek jo je razumel. Pomagati ji ni znal.

Zaspala sta žalostna in naveličana. Santa je bila bolna od govorenja.

Naslednji dan je prišla že na vse zgodaj visokošolka Martina po Santo. Videla je njen utrujeni obraz in objokane oči. Šli sta na Grad. Santa je sledila Martini. Držali sta se za roke.

Solnce je sijalo na notranjske hribe kot milost božja, samevala so drevesa na Barju in Ljubljana je sanjala med njimi. Gričevja so valovala v daljavo, modra in vijoličasta. Polhograjski hribi, njihove kope in zobci so se zdeli kot nedovršena silhueta. Sredi temnih daljav smrekovih gozdov so blestele svetle zaplate bukev. Planine so gorele v otipljivi bližini. Človeku se je zahotelo, da bi šel preko njihovih čeri, četudi bi se ubil. Prečudna strast...

Santa je molčala. Dvignila je glavo, da je solnce posijalo na spodnji del obraza, ki je bil doslej zasenčen od širokih krajcev slamnika. Ustnice, sicer stisnjene v ozko zarezo, so se narahlo odprle. Zasvetili so se zobje, komaj vidno oprti na spodnjo ustno. Potem je široko odprla oči in vzela slamnik z glave. Zažarela je v vsej svoji lepoti. Črni lasje so ji padali v kodrih na rame, gladka preča posredi, visoko belo čelo, ozki obraz. Veter je trepetal v njeni beli, z modrimi rožami posejani obleki in krasnih lasch. Človek bi ne vedel, kdo je lepši, ali ona ali pokrajina.

Martina je ponižno čakala poleg nje. Rumene lase je imela

gladko počesane, spletene v kite in zvite na temenu, da je bila videti še ponižnejša. Široki obraz, siva obleka, sklenjene roke so še bolj pospeševale ta vtis.

Še mnogokrat so obšle Santo težave, žalosti in bridkosti. Bog pa je hotel, da se je vedno obrnilo drugače, kot se je namerilo. Predobro je zemlja in premogočen je Bog, da bi se končalo slabo.

Sedaj mislim, da poznate osebe tega življenja, ki naj bi tu zaživelo meni in vam v tolažbo. Če vam je premajhno in nebogljeno, naredite si širše in vse drugačno in se tolažite z njim.

M. Mahóvna:

Mladost.

Mlad človek gleda vse le v luči sreče!
 Le z rožicami pot mu je posuta.
 A morda ve, da možne so nesreče?
 Dokler je mlad ne ve za pot življenja.
 O, radosti, mladost, samo si polna!
 Starost izkusi šele zlo trpljenja!
 Tako vsak skoraj starec že vzdihuje:

»Povrnite se srečna, mlada, leta!
 O, Bog, srce je tužno, bije huje!
 Z obraza detetu le radost gleda.
 Nikoli skrb mu ne zgrbanči čela.
 A starcu vse trpljenje že preseda.

Lahak že vetrič sreče čoln obrne!
 Eh, kaj je mar mladosti to brezskrbni!

»Daj, Bog, da zopet se mladost povrne!
 Oči sedaj so se mi že odprle!
 Bodočnost čaka bridka me, nemila.
 Radost in nade zame so umrle!
 Otrok ozri nazaj se! Kaj si storil?
 Strmiš! Ne moreš dati pojasnila?
 Ti bom pa jaz na kratko odgovoril:

»Roke so mehke, žuljev ne poznajo.
 A morda veš, kako denar se služi?
 Nikdar otroci tega ne zaznajo!

Ziviš, a kdo te hrani, ljubo dete.
 In morda ni ta vreden večje hvale?
 V starosti zvedel boš dolžnosti svoje.
 Ljubite starše zgodaj osivele!
 Je morda drugi jim lase pobarval?
 Enkrat vam trombe bodo zadonele:
 »Narazen vsi, ki dobri ste in slabi.
 Ječite zlobni, srečni uživajte!
 Ah vsak takrat po vrednosti bo sojen!

M. Mahóvna:

Zdaj srečno si . . .

Zgodnje jutro je otroška doba!

Gledal solnce sem, ki je vstajalo;
 žarke gorke svoje v svet poslalo.
 Vsa narava se je prerodila
 in užitek je očem nudila.

Videl sem v zibelki majhno dete,
 ki brbljalo je in se jokalo,
 mater klicalo in se zvijalo.
 Prišla je in vzela ga v naročje.
 V njo uprle so se oči otročje . . .

»Ti solnce si mi, ki počasi vzhajaš,
 ti bol si moja, ko zvečer zahajaš.
 Kot žarek sleherni prodre temo,
 tako razjasnil ti bo čas glavó.
 Zdaj srečno si kot solnce, ki je vstalo,
 a ko od mene boš slovo jemalo
 in se, kot solnce od narave, poslavljaló,
 tedaj točilo grenke boš solze.
 Za svetno vedelo boš vse gorje . . .«

Janez Gorjanc:

Confession d'un enfant du XXe siècle,
s'il vous plait.

Zjutraj sem se zbudil.

Misli so mi kot povezane z nitjem brezčutnih živcev.

Tema. Sama tema.

S pritajenim zelenim bliščem zre vame okno kot ožgano oko.
 V tem času trepeta zemlja v mrazu v sami beli spalni srajci; po
 njej iztezajo zvezde — mežikajoče oči razuzdancev — roke noči.
 Mesec kot mastna raca brodi po velikem osmojenem očesu; čudna
 moč ga vleče v gozd, bivališče lisic.

Nejasno se spominjam materinih oči, ko mi je pozno v noč
 dala vročega grenkega čaja in mi potegnila ruto čez usta. Spomi-
 njam se tudi žalostnega sestrinega obraza in pomirjevalnih zdravni-
 kovih gibov. Pa z iskanjem za temi podobami se mi nikamor ne
 mudi kot človeku, ki je še napol zavit v pajčevino sanj. Sanjalo
 se mi je menda, da mi je dal učitelj napisati za kazen 100 velikih O.
 Sanje so mi neprijetno ležale na sencáh.

Kaj neki so moje misli težke kot dorski štebri? Nimajo nikjer
 niti, da bi se oprijele zanjo pred to nočno pošastjo.

Tako plaho vstaja tam iz kota ljubezen. Ko vsi tako hrepenimo za ljubeznijo, pa obenem pravimo, da je ni. Dosti je vrst ljubezni — sem bral nekoč — do matere, do Boga, do ženske. Do ženske kot orhideja v rastlinjaku, kot venec vinske trte krog Apolonovega vratu — do matere kot molitev stare žene pred kipom Bogorodice — do Boga — čudna mora biti ljubezen do Boga, da je še nisem spoznal. (Saj ni Boga!) Kdo pravi, da ga ni? (Tako je utihnil neki tihi glas, ko sem mu pokazal vse svoje dokaze kot Mozes Izraelcem plošč v pušči.)

Bral sem nešteto knjig, ki so mi vzbudile hrepenenje po ljubezni.

Prišel sem od neke tihe, mehke opere s čudno dovzetno dušo. Ko sem pil vase strastne otožne melodije, so zaživele pred mano vse one dekliske postave, o katerih sem kedaj sanjal. Same plavalase glavice, ki so se mahoma izpreminjale in izginjale v prepade mojih oči. Včasih se je utrnila mednje nemirna črnolaska Rubensovih grudi in brez obleke, se spet potopila in naredila prostor angeljskim glavicam. — Na postaji so kot dim valovali valovi melodij in čutil sem se tako samega v vsesplošnem razkošju. Luči v megli so bile tako žalostne in od njih je kapljalo. Po strehi vagonov je kot tiger hodil uslužbenec z dvema velikanskima očesima v rokah.

Padel ji je na tla robec.

»Gospodična, robec ste izgubili.«

»Hvala.«

Vame je zavel tak čuden vonj, kot ga nisem čutil še nikoli. Bilo mi je tako kot prej, ko sem poslušal tiste melodije. Bil je tak vonj, kot sem ga čutil v sanjah o sinjeokih deklisah. Bilo mi je tesno, bil sem žalosten in vesel in vse okrog mene je bilo kot začarano.

Zakaj neki ni rekla: »Hvala ti, romar...?« Bilo bi tako lepo in naslikal bi se za Romea ali za junaka starih romantičnih pravljic (n. pr. Zorina, op. pis.).

*

Pa res, kakšne oči ima? Črne? Sinje? Najbrže so sinje — da, mora imeti sinje. Je že pred menoj: ti lasje, te roke, oči... Take obraze sem videl včasih kot solnce v sanjah, če sem bil pijan. Takrat imam najlepše sanje in gledal sem jo sredi blata, ožarjeno z gloriolo mučenice.

Kaj, če bi se okorajžil in stopil k njej? Zakaj pa se je sploh bojim? Kaj pa je takega na njej? Dvoje oči in nos sredi obraza —

»Klanjam se, gospodična, še poznate svojega znanca romarja? — Kaj mi niste zadnjič namežiknili? — Ne? Ah da, mušica vam je pala v oči. — Kaj najrajši berem? Zdaj sem prebral krasno knjižico, priporočam: 'Kako je Matevžek ujel povodnjega moža na trnek'. — Kaj pa ste tako žalostni? Ali bodočnost — krompir puhnil v ve-

černi je mir misli otožnih? — Seveda, krasen glas imam za recitacije, kot počen lonec. — No, pa kaj nisem tudi fest fant? — Pa saj je vse malenkost proti — Oj, vlak že žvižga! — Na svidenje!« —

Zakaj sem neki tako nervozen pri njej? Saj se z drugimi smejem kot nič. Ko pa te tako pogleda s svojimi očmi, da se čutiš majhnega in pozabiš na besede. Kot bi vel iz njenih oči narkotičen veter in me vsega omamljal.

*

S kakšno primero bi neki stkal njen obraz v svoji pesmi? Artemis? Marija na Žalostni gori? Saj res, na oltarju na Žalostni gori je slika Marijina. Oči — oči se ne dajo popisati — toliko otožja in nepristopnosti je v njih, toliko Božje duše, da jih ne bi vsrkal nikoli. Še Rafael jih ne bi. — Škoda, da nisem velik umetnik. — In poteze — Marije na Žalostni gori. — In roke — stolp slonokoščeni. Quasi cedra sis in Libanon et quasi palma in monte Sion. Pokleknil bi in jo molil. (Takrat sem vse to sam sebi verjel; če ne verjamete, pa me vprašajte!) —

*

Kako lepo je, gledati se na peronu ob bakljadi električke. Kot carinja je, kot vila. Ali bi šel k njej? Ko pa je tako lepše, da jo gledam s polzaprtimi očmi, ko vsi z jeklenimi srci tako hite, hite... Zdi se mi, da me tudi ona kdaj pogleda izza težkih trepalnic. Zdi se mi, da me gleda svetlo, čudno. Ve, da ne maram tistega pomenkovanja, tistih prisiljenih šal. Zaljubljen sem se v ta molk. Bil sem kraljevič, zaljubljen v sestro mučenico, ki se je zaobljubila, da bo rešila sedem ukletih bratov.

Čarovnice mraku so legle s svojimi telesi na nas in jaz sem jo gledal, gledal.

*

Mislil sem si včasih, da me mora pogledati: »Zdaj me boš pogledala, moraš me pogledati.« In res se je ozrla name, ki sem slonel ob ograji (kot ob ograji paradiža), pol začudeno in z bleskom v očeh.

V vsako svojo zaznavo sem vpletel misli nanjo. (Tako me je mati naučila, ko sem bil še majhen: Ljubi Bog, vse, kar bom danes storil, naj se zgodi v mojo čast). — Če bom tega človeka došel do onega kandelabra, me ima tudi ona rada. — Če bom skočil čez tri stopnjice hkrati, bo prišla k meni in me poljubila. — Stopal sem po tlaku le po večjih ploščah, pletel po drevoredu križem od drevesa do drevesa črte in pazil, da nisem stopil nanje in pesnil v te malenkosti prečudne želje. Vse stvari so postale žive in vesele. V rožnih glavicah sem si predstavljal njeno.

(Pa vse to je res. Veste, če je človek zaljubljen, je šmentana stvar. Saj je menda blagovolil kdo od velecenjenih bralcev biti kdaj zaljubljen; ta bo povedal, da človek »ne vidi nič, ne sliši nič, kot bil bi mrtva stvar« in gleda le, kako se po svetu megle sprehajajo.)

*

Doma sem ležal ob pečici, ki je risala na strop čudna bitja in oživiljal sem jih v njeno podobo. Noč je pregrnila vso sobo in omehčala trde konture. Neprenehoma sem mislil le nanjo. Pa saj nisem samo mislil, čutil se jo, kako diši ob meni, čutil njen vonj in pol prikrite vabeče poglede. Fantje so peli na vasi: »Še nocoj mi lun'ca mila...« in zvoki so povzdignili mojo dušo nad oblake, začarali so jo.

Klic. Klici skozi okno in trkanje, kot bi me kdo klical iz snežnega meteža. In fantovsko petje! O začarana godba, ko plavam na oblakih.

Klici. Strastni klici skozi okno.

Tesnoba mi je stisnila prsi in gledal sem ves svet od mestnega šuma iz New-Yorka do tihih gozdov Samarkandskih. In on sama ljubezen.

Strast.

Ljubezen.

In vsa ta godba je hotela bruhniti iz mene. Pa grlo je bilo moji duši prevezano in vse presekanke melodije so se mi zgoščale v prsih, da mi je bilo tesno.

Klic. Plah v začetku, potem pa strastnejši in silnejši, kot bi se bližal, segel vame in rešil dušo. Zadihal sem v ritmu čudnega razpoloženja, v katerega se je prelila vsa ta tesnoba. V meni se je dvignila lahka, silna sila, ki ustvarja in uničuje. Imela je okus po krvi, podobo Timurlenkovo, podobo Vsemoči. Bilo mi je lahko, kot da sem zrak. Bil sem kot Bog.

»O sinje škrlatno obrobljeni lok vijolinski,
 Dragulj — smaragd iz srca Turkestana!
 Prekrasne prelesti iz bajnih samot vijolinskih...
 Tvoj mavričen, ves pravljичen obraz, Tatjana...«

Rime so mi kar same prihajale na misel: Fata Morgane, Fontana, Tatjana... In igral sem se dalje:

»Med vile sem te vplel, Fata Morgana,
 na pol si moja misel, pol resnica,
 med oceani sinjih mrakov sinja ptica
 spreletaj v družbi Izolde in Tristana.
 Odstreš trepalnice — draguljaste zavese,
 zrasto lokvanji lune hčere — iz Fontane
 in vijem ti krog senc sentimentalne pesmi...
 Ah, da te, vila, tudi jaz kedaj objamem!«

Čudoviti ritem dihanja je polagoma ugašal. Prižgal sem si cigareto in brez misli gledal za njenimi sinjimi špiralami.

Cel svet je ena sama ljubezen. Zibanje vrtnice v vetru, pesem slavčeva in grličina, trubadurjeva serenada, objemi v mračnem parku, poljubi v temni veži na veselici — vse sama ljubezen, vse izraz ljubezni. Ljubezen je vino in ljubezen je kri. Kdo sem sedaj

jaz? Hodil sem prej v šolo, se smejal z dekleti in čakal čudovitega ognja. V trepetanju sem čakal svojega začaraja in razkritja Ljubezni. Ona me je začarala, stesnila in spet razširila dušo. Še enkrat je vzvaloval v meni ritem polnočnih klicev ko visoki plamen, preden sveča ugasne:

»Glej, taki smo mi vsi: nam nepoznana,
strastno zahrepenjena je ljubezen,
in v moji duši stavek je izrezan:
V objemu ljubezni si me dvignila, Tatjana...«

Ritem v meni se je pomiril. Čutil sem, kot bi razbil dragocenost in odsevi ognja na stropu so bili kot lasje maščevalnih pošasti. Pa ni bilo tesnobe vame, še ugodje sem čutil, da sem razbil svojo skrivnost.

Tedaj je legla name žalost, obupna žalost. Sam sem se začudil, zakaj, pa ji nisem mogel najti vzroka. Potem sem si pričaral njen obraz med čudne ognjene oblike. V očeh je bil skrivnostni ogenj in usta so hrepenече čakala. Pa takoj so se poteze ust zasmehljivo nasmehnile nad lastno podobo, prej čiste oči pa so postale majhne in navadne in prazne. Lasje so se trepetaje večali in zagrnili njeno podobo, ne — njeno podobo.

Oj ta žalost! O ve prikazni v breznu mojih oči! Varljive? Nevarljive?

Njen obraz je izginil. Tako izgine mavrica v oblakih novih viharjih slutenj.

*

Drugo jutro sem vedel, da se bo zgodilo nekaj strašnega. Ta gotovost je prišla bogve od kod in nenadoma kot poletna nevihta. Pa me ni zbegala, ampak postal sem natančen stroj v njenih rokah. Oblekel sem se in jedel kot po navadi; le misliti nisem mogel: v šoli so se mi pojmi takoj zmešali, zato sem se popolnoma prepustil svojim predstavam. Zdelo se mi je, da imam v roki samokres in streljam v steno; krogle so odletavale in paziti sem moral, da sem si natančno zbral kot, da je krogla odbrenčala komu mimo glave skozi okno. V vsem tem je bil nek mrk molk, neka grozovitost, s katero bodo nekoč astronomi izračunali, da se bo zemlja čez toliko let zadela ob Mars in se razbila. — Po šoli me je ta sila vlekla z naraščajočim pritiskom vijaka v park.

Tu se je ona poljubovala in objemala z nekom in v očeh ji je žarel ogenj, isti ogenj, s katerim je včasih pogledala tudi mene.

Polž!

Počasnež!

Izdajalka!

Prekršila si tihe pogodbe, tihe poglede med nama.

Oj ti patetični tragični junak!

Prej bi se potrudil, pa bi jo imel. Ne bi imel svoje Tatjane, pa bi imel vsaj telo.

Eh kaj, mar mi telo!

Kaj zdaj?

Samokres? — Eh, banalnost!

Nič! — Tja v en dan!

Kaj je cel svet nič? Saj je vendar svet Ljubezen . . .

Osel, svet ni Ljubezen, ampak ljubezen. Si ju videl, ko sta se objemala? In ogenj v očeh si videl? Isti ogenj, s katerim je tudi mene gledala! — Saj si jo napak umel! — Mislil si, da je svet Ljubezen, pa je le ljubezen.

O Semele, Semele! Padla si v nič, ko si hotela s svojim telesom predme, ne s svojo dušo.

Ali pa si hotela z dušo, pa je bil moj ogenj preslab, da bi te posvetil, da bi te poduhovil? O kruti Zeus!

Veš kaj prijatelj, vsake muzike se človek enkrat naveliča, zaljubljene pa še najprej. Moral bi jo »na prsi pritisniti šumeče«, pa si se držal kot kaka zloglasna figura iz Cankarja. Zato nikar ne tarnaj! —

Razcefral in pohodil sem cvetice ob poti in stiskal pesti. Sila, ki me je prej vodila, je izginila in stal sem tam kot oblak, ki se zanj tepeta sever in jug in ga trgata. —

Doma sem šel na gmajno in valil skale.

»Večjih, težjih, da podero smreke, da jih smrtno ranijo in se na koncu padanja same razdrobe od svoje lastne hitrosti.«

Zažgal sem kres in neizmerno užival ob prasketanju in uničevanju zubljev.

Pa mi srce še ni dovolj okamenelo — zvečer sem šel na seno in dolgo jokal.

*

Bil sem bolan. Noč mi je iz lic izpila vso kri in iz oči polovico duše. Ležal sem v sivi sobi in pred oknom je cvetel španski bezeg. Brez misli sem vstal in si nalomil cvetov in hodil po cestah. — Stolp slonokoščeni — ha — hiša na pesku — zakaj se nisem rodil z mrzlo Bramansko dušo? — Lepo, lepo vonjajo cvetovi španskega bezga —

»Živijo Ivan! Ne drži se tako kot mila jera!«

Mámor me je udaril po rami. Majhen fant, Baudelaire-ovih potez. Stal je nenadoma pred mano z Gorcem iz drugega razreda.

»Ali si prišel iz Kitajske?« me je pogledal Gorec.

»Veš kaj, nunc est bibendum!« se je zasmel Mámor. »Rdečega vinca dalmatinca, da ti bo barvo dal.«

Gorec se je naredil pridigarskega: »Aurea mediocritas, fant! Že Horac je dejal —«

»Ko pa ne znam špansko! Ampak ta gospodična je pa res očarljiva! No, enkrat me pa že lahko pogledate!«

»Tiho, če ne te bo oko postave zagrabilo za vrat!«

»Ti, Ivan delaš pesmi na svoje dekcle,« je rekel Mamor, »da je Marija na Žalostni gori. Precej žalostno je vse vkup, kaj ne da? Jaz se rajši smejem z dekleti: To ti da veselo inspiracijo.«

Jaz sem zdaj tudi razpoložen za narodnega pesnika,« je vzkliknil Gorec. Recimo: »Moja Laura ima zobe iz cinquecenta, bourbonski nos, postavo kot Marija Terezija, primerno stara.«

»Nikar se ne norčuj iz narodovih svetinj!«

»Kaj pa je tebi danes?« me je vprašal Gorec.

»Nič — tako — gledam v svet —«

»Aha, je že spet kakka iskra ljubezni skočila v tvoje srce!« je resno rekel Mamor.

Gorec se je rezko zasmel: »Ali spet, ljubiš?«

»Veš kaj,« mi je rekel Mamor, »slišal sem sijajno fabulo. Petelin je promeniral s kokošmi. Pa sta prišla dva druga petelina in kokoši so šle z njima na Rožnik v gozd. Prvi petelin pa je začel sentimentalno kikirikati.«

Ostro me je gledal. Nisem ga mogel razumeti, kaj hoče, pa sem mu kar odgovoril: »Jaz pa sem slišal drugo povest. Mlad fant se je zaljubil v dekcle. Vsak večer je molil zanjo —«

»Boš kmalu pojedel to špinačo s kislim zeljem?« je vprašal Gorec.

»Meni pa že lahko zaupaš, kdaj se boš ustrelil!« je rekel Mamor.

Gorec se je smejal: »Spravil si me v sijajno pesniško razpoloženje. Le poglej: »Mi trije hodimo po cestah kot štirje —«

»Skozi vsemirje —«

»Brez večerje —«

»No, pa imaš takoj globoko občutno socialno pesem!«

Smejala sta se, da je donelo po zapuščeni nočni cesti. Jaz sem hodil zraven, gledal njune zdrave oči in svojo spačeno sliko v mokrem asfaltu. Mamor je pravkar nekaj pravil.

»Baudelaire je sijajen. Opisuje gnijočo psico, kako ji črvi razjedajo trebuh. Potem pa pravi: Taka boš tudi ti enkrat, ljubica.«

»Ti Mamor,« sem ga vprašal nenadoma, »kaj ženska res ni za drugo kot za sanje in svinjanje?«

»Ženske čisto lahko razumeš po nietzschejevsko. Ženska je vsaka že po naravi igralka globokih strasti, pa plitva. Vsak, kdor je pričakoval, da ga bo ženska razumela, jo je že polomil. Ni vredno živeti le radi žensk, vanje zakopati zaklad. Hrepenenja po ženski ji šele da vrednost. Ženska brez občudovalca ali od moža »neinteresovano motrena« ni nič. Ženska je fina stvar, ki jo mi poduhovimo. Poduhovimo s hrepenenjem. Zato so pesniki primerjali žensko z vijolino.«

»In sem potem to hrepenenje ljubil?«

To hrepenenje sem ljubil. Ko sem prišel k njej, si nisem mogel dobiti izraza. V hrepenenju in sanjanju pa sem ga dobil. Morda me je spoznala, pa se naveličala, morda pa me ni in je pričakovala

objemov strasti. — Pa sem doživel najvišje? Je to hrepenenje, ta ukovanost volje najvišji doživljaj? Ali so več poljubi španskih devic? Gotovo je hrepenenje višje, ker je v njem večje razočaranje.

Da, to hrepenenje sem ljubil in zdaj še ljubim črepinje tega hrepenenja. Zaljubil sem se še v samo uničevanje hrepenenja. Ljubezven vedno valuje v nas, valuje sama v sebi brez nehanja. Te črepinje bodo spočele novo hrepenenje!

Naše sence so bile postoterjene; črte senc so se križale kot moje žalostne misli z otožnimi.

Odšli smo vsak na svoj dom z obrvmi globoko na očeh in s spačenimi ustnicami. Zarnice so se motno odbijale od mokrega asfalta in razsvetljevale izumrlo mesto Gogo.

Tema. Sama tema.

Tako malo sem še užil življenja, pa že prihaja in je zaloputnil z vratmi Veliki inkvizitor.

Kakšna je neki smrt? (Ta misel mi je zdaj prišla kar tako iz zraka v glavo.) Gotovo ima črno nunsko obleko, v rokah bel nož — Oči? — Oči so gotovo izpreminjasto zelene, zdaj potemne, zdaj pozelenene kot električni lampijoni v razstavnih oknih.

Nekaj se dviga v meni — ona tesnoba, ki mi pravi, da bom drugič umrl. Ne morem več gibati in v ustih imam polno krvi.

Ah, kri! Kri!

In zelené mrtvaške glave kot ornamenti na steni pod stropom. Valeče se mrtvaške glave...

Zelena kri... Zelena...

Oči so mi že osteklenele. Sama tema. Orjaški orli so razorali pajčevinasto tkanino nebes. Nekdo je odvalil tolsto luno kot vrečo z moko in pometel zvezde. Čas je obtičal nekje kot kup gramoza.

O ta grozni nič! Ta mrzla pozaba.

Ko mi stiska sencá že novo hrepenenje po novi lepi Vidi. O ti brezkončni valovi!

Znorel bi, pa je božji mehanik ojeklenil moje poteze in misli. Potem je Lovec nameril name cev in ustrelil.

*

Zjutraj sem zvedel, da je v naši vasi umrl mlad fant Ivan. Sušica. Zadušil se je v krvi, ki jo je bruhal... Jaz pa sem medtem pesnil to pesem o ne nerazrešni temi. Morda je imel Ivan take misli, ko je umiral (rekli so, da je ponoči milo vzdihoval Tatjana in Semela) — te misli so morda po kakem valovanju prišle do mene in, ker je moja duša prej uglašena na njegovo, jih je utisnila vase.

Pogreb je bil veličasten. S slavnostnim govorom. Seveda je bil drag. Ivanov oče mi je pokazal račun:

Župnik	150 Din.
Nosači	200 Din.
Vino	325 Din.

Venci	430 Din.
Pogrebci	500 Din.
Lučarice	10 Din.
Sveče	30 Din.

»Kaj ne, to ni kar tako!«

»Da!«

Iztok:

Samotar.

Rdeče poljane prisluhnilo so duščemu joku,
zakasnela ptica se je v gaje čakajoče pognala,
samotna pesem je divje v zgubljeni večer vzvihrala,
sred ognjenih poljan so vijolične roke vzdrhtele k oboku.

O, da bi vedel za polje, kjer tihi grob name čaka!
Vsak večer bi poromal tja, molče sklonil glavo,
poslušal, kako moji mladi dnevi ihte čez dobrovo,
kako za strmečo goro otožno moja deklica plaka.

Iztok:

Polnočni kriki.

Nocoj morajo biti ob meni nemi menihi,
tako vse v grozi molči.
Netopirji modrih senc so se mi pognali v obraz —

in zunaj v večeru je kri.
Pod oknom so zdijvali vetrovi. V njih vije roke
tvojih hrepenenj bolest.
Ob sivem zidu je tesnó. Gluho udarjajo tvoje sandale
sredi neskončnih cest.

Čakam te. Črn ptič plahuta pred oknom. Ne slišiš, kako je
noč pijana krvi?
Pridi! Strah me je, strah me je! — — — Ti si mrtev
in te ni...

Ramcay Iphnar:

Večernje blodnje.

Moja soba ima kot vsaka druga, štiri stene,
v večer čudno vijoličaste.
Odsev luči iz druge sobe
trga topli mrak.
Sveže vonja knjiga pred mano.
Iz miznice trpko zavdarja po zdravilih.

Nekdo hodi pod oknom in Bog ve, kaj premišlja,
nekdo prižiga plinsko svetilko in suho kašlja.
Nekdo trže trpotec za bolno roko
in se tiho smehlja prašnim cvetovom zgrade,
nekdo je potrkal na vrata, — ni mi, da bi ga videl.

Igram se s svetlimi trakovi luči
in otročje zgibam roko v sence psov, gradov,
enkratnih razblinjenih fantomov.

Nocoj ne bom prižgal luči.

Ramcay Iphnar:

Deževna noč.

Noč. Skoz dež priprta plinska luč
v odbleskih trga sivino mokrih ulic.
Glas pod hišo, ki naenkrat za vratmi umolkne
žvenket ključa, črn človek se je sklonil za njim.

V vršičkih dreves, ki niso nikdar prav zelena
visi izposojena kletev
frizerska kvanta, prisiljeni nasmehi izgubljenk.
Brezdomec gleda lažnive filmske slike
za rosnim steklom izložbenih oken,
z rokavom je obrisal roso s šipe.
Vratar zaspano sope
in je povetil roko ob našivu.

Iz kavarne je butnil človek
in zopet zadihal v noč.

Jože Kastelic:

Dva slepca.

S cest odmeva hrup,
mimo hiše voz ropoče,
mimo hiše vse drvi.
Le mecesen suh pred oknom joče.

Vedno,
vse noči in dolge ure jutra,
v pustem čakanju popoldne
(čakaš, da ti je težkó,
pa nikogar ne pričakaš,
le večer prileze kakor starec
in na čelo hladno položi roko,
pa spet čakaš,
da ugasne zadnja luč na nebu kakor žalostno oko),
v tihem ždenju mrkega večera —
vedno, vedno suho to drevo pred oknom joče in umira.

Mimo njega, mimo mene tok življenja bogve kam drvi —
midva ždiva poleg njega kot dva slepca z mrtvimi očmi.

Kmetov Joža:

Ko je pri nas kostanj cvetel . . .

«Und schauen wollen, wo das Feld beginnt . . .»

R. M. Rilke.

Pod košato jablano, za vrtnim plotom, tik gabrove meje sem pogrnil suknjič na mehko travo in se zleknil nanj kakor navadno, kadar sem takole sam doma in se mi nič ne ljubi. Roki sem si dal pod hrbet, knjigo, neko zbirko nemških pesmi sem takrat čital, sem vrgel v travo, in se zagledal skozi ozke vrzeli med košatimi vejami v modro nebo.

Sveži vonj vrtnic je priplaval nekje tam od vrta; mešal se je s soparnim vzduhom, ki ga je včasih za hip pozibal veter.

Pred čebelnjakom, onstran plotu, pa je bilo življenje.

Pol življenja in še čez živim to domače življenje okoli hiše. Pol življenja sem bil otrok in nisem skušal doumeti domačih lepot, domačih polj in host, poezijo našega dekleta; sedaj bi rad, pa se zdim sam sebi smešen. Kako malo poznam življenje.

Čebele so nosile v panje, skoz od jutra do večera; — včeraj so nosile, danes nosijo, in jutri bodo tudi. In brez počitka, brez veselja, brez pesmi. Samo eno je njih pesem, pesem, ki je življenja ukaz, začetek in konec. Dišalo je po medu; vroče je bilo — po rožah, po kostanju je dišalo.

Saj je v tistih dneh pri nas kostanj cvetel.

Kokoši za čebelnjakom so se leno valjale v prahu, napol zakopane, se pretegovale, se obirale, kakor navadno pred dežjem v poletnih dneh. Petelin je stal nekaj časa na eni nogi, se prestopal in obiral...

Le včasih je stegnil desno ali levo perot, jo pomeril z nogo, zaplahotal in stresal prah, ki se je dvignil kakor v oblak in se leno usedel na koprive, ki so prerastle podlogo.

Pes je ležal pri meni ves čas mirno. Spal bi rad; kakor truden mi je položil med noge glavo in me zaspano motril, kot bi me prosil. Ne vem od kdaj in zakaj me ima tako rad; — povsod me spremlja; — kadar mi je takole v praznih urah dolg čas, se mi zdi, da mu je težko, kakor da pozna moje misli. Majhen sem še bil, ko ga je oče od nekod prinesel. In potem sva rastla skupaj, skupaj delila kar je meni dala mati, sva imela skupaj vedno, dokler nisem odšel z doma. Kadar se vrnem, mi pride nasproti in je vesel. In vsako leto je bolj star, in vsako leto je bolj truden...

Muhe so silile vanj; sem pa tja je z glavo udaril; mahal z repom, spet kakor v sanjah prislunil in dremal. Včasih se mu je izvil potegnjen glas, ki je razmajal samoto. Čital sem, da bi pozabil.

Nekam daleč mi je ušla misel, nekam daleč preko polj, čez hoste čez Gorjance in čez...

Kakor težka slutnja, ki privabi sicer smehljaj, pa ugasne in umrje.

Čital sem, da bi pozabil, čital kakor navadno, tiho, čeprav sem bil sam, je bilo daleč življenje...

*

»Das ist dort, wo die letzten Hütten sind
Und hohe Häuser, die mit engen Brüsten
sich drängen aus den braunen Baugerüsten
und schauen wollen, wo das Feld beginnt.«

Kadar pri nas kostanj cvete, so dnevi dolgi kakor tedni. Dan se prelije v večer kakor slutnja, večer se porazgubi v zarji, noč umira ob praznih grobovih, jutro se razcvete v kristalni rosi in belem cvetju.

Ure so bile dolge in vse dopoldne sem ležal v senci pod jablano in čital, razmišljal, pisal, v prazno nebo gledal in spet čital.

V dolini so se povsod igrali otroci. Potok je tam in lepa trata. Včasih sem se tudi jaz tam igral. Že so nekje v pozabi spomini.

Glasno so se menili, ugibali o tem in onem, delali ladjice iz papirja, ogledovali ribe, globoko v vodo se niso upali, niso smeli...

Vseskozi, dokler ni pri Sv. Lenartu zazvonilo poldne. Nekam čudno se razmakne vselej takrat samota. Kakor da Bog na zemljo stopi in gre mimo livad, polj in host in vzbuja novo življenje.

Odložil sem knjigo v travo. Otroci v dolini so umoknili. Zazdelo se mi je, da bi molil, zvonilo je počasi, žalostno, trikrat prenehalo in spet zvonilo.

Potem je zazvonilo še pri Sv. Valentinu, na Robi, pri Sv. Neži.

»Das ist dort, wo die letzten Hütten sind!«

Kmetov Joža:

Pobarvani zvoki.

(Iz cikla: »Pesnik«.)

V svoje duše razjokane iščemo, trgamo, pišemo;
kakor slikarji podobe na platno mi rišemo.
Udarjamo z lokom na strune vseh živcev:
kletve in jok, hrepenenje in vero, ljubezen obup,
vse radi bi v platno škrlatno vrezali...

Barvamo zvoke: kakor v glazbi so pesmi.
In verzi so dolgi kakor verige brez konca.

Slikamo slike iz bajnih svetov podzavesti:
pravo obliko bi radi iz tal izkopal v prabistvu.
Naše so želje kakor telesa svetovna v špirali.
Ali kaj, ko so blazne, kot Prometej prikovane z verigo
na zemljo, ki prazna se Večnemu Bitju smeji.
Radi bi segli po Solncu brž ko vzide,
pa novo, kakor komet hrepenenje spet pride.
Tako v špirali moderni mi pesniki tavamo,
tako v špirali mornarji brez vesel mi plavamo...

Joža Zabkar:

Večerna pesem.

Kam se nocoj tako čudno trgajo v meni spomini;
kakor da gledam in mislim na smrt —
in sencam se smejem, ki zro za zavese,
ko gledam v večeru z dekletom na vrt...

Kam neki prazno bi rado nocoj hrepenenje,
ki trga v teh urah se poznih
iz misli nervoznih.

Kam tako sam sem nocoj v tej prazni samoti?
Kaj tako strah me je sence zaves,
ki spe nad menoj
tako čudno nocoj...?

Dana:

Ti nisi upal.

Ti nisi upal,
pa moja duša ti je govorila:
Veruj, veruj!
Da bi se v eno kdaj s teboj strnila,
klicala ti je v grozni mir noči:
Ne obupuj!
In ti si vzveroval.
Zdaj sanjaš ves bogat v pomladni svet
in moje misli sanjajo s teboj.

Pa moje misli! Kakor nepokoj
gredo in dvomijo v noči šepet.
Ne nad teboj, veruj, ker ni ti laži v očeh.
Gredo in dvomijo v teh žalostnih dneh.
Naj dvomijo, naj gredo za srečo iz sanj,
saj moja duša pri tebi vasuje,
s teboj drhtenju polj prisluškuje,
s teboj proslavlja vstajenja dan.

Dana:

Noč v viharju.

Veš li za ono noč,
ko je zunaj vihar divjal,
ko je Tebe korak iskal
in našel od Tebe proč?

Veš li, jaz bi nazaj,
pa me je strah pred Teboj.
Saj je zopet vihar nocoj
in v duši bolnô kot tedaj.

Sklonil bi se, Gospod,
do mene in mojih solza.
Ne morem, preveč je gorja,
jaz sama in dolga je pot.

Lenček Lado:

Gledališki kotichek.

SLEHERNIK.

(Hofmannsthal-Zupančič.)

»Slehernik«, misterij o življenju in smrti bogatina Slehernika, je delo srednjeveškega duha, ki se je ohranilo do današnjih dni. Sicer je duh časa, katerega je misterij preživel, stvar gotovo nekoliko spremenil posebno kar se tiče tehnične in scenične plati, vendar se je ohranil »Slehernik« v bistvu tak, kakoršnega si je zamislil fantastičen duh srednjeveškega človeka. In to je za nas posebno važno, ker ima delo pötemtakem tudi zgodovinsko-literarno vrednost. Vsebinska sama je vsekakor tudi za modernega človeka zanimiva. Saj se to dogaja med nami vsak dan; ta strah pred smrtjo, pred odgovorom, ki ga bo moral človek na onem svetu dajati o svojem delovanju tu na zemlji in pred žrtvami, ki so zvezane, z odhodom na oni svet; ta strah je lasten vsakemu človeku. Srednji vek je uporabljal misterij v cerkvi namesto našega krščanskega nauka. Tedanji človek je z zanimanjem, s strahom in z živo vero spremljal slike grozne o trpljenju in lepe o sreči na onem svetu, poslušal navodila za pravično življenje in grajo za zla dejanja. Prevajalec Zupančič je seveda priredil misterij čisto moderno, kar je bilo potrebno za duha današnjega časa in za naše odrske prilike. Tako je stvar popolnoma primerna za vprizoritvev v našem času.

Misterij je Šest dobro zrežiral. S tem, da se je pridno posluževal lučnih, sceničnih in drugih efektov, ki so bili to pot na mestu in s katerimi je dosegel, da sta vsebina in potek misterija v čim večji meri vplivale na publiko, se je tudi nekoliko približal ciljem srednjeveškega misterija, ki je uporabljal raznovrstne efekte v naravnost bajni obliki; s tem je skušal v surovem realizmu ponazoriti dobre in zle duhove in onostransko življenje sploh.

Pretežna teža dejanja leži na Sleherniku, Levarju. Toda niti težak in obsežen tekst, niti neprekinjeni dve uri trajajoča igra nista vplivala na močno doživetje, včasih naravnost popolno predvajanje. Tako občutena, naravna, globoko zajeta in močna igra mora pustiti v publiko velik vtis in doživetje. Levar je rešil svojo nalogo z veliko požrtvovalnostjo hvalevredno. Takega igranja si želimo! — Smrt, ki jo je kreiral Kralj, je bila mrzla pa tudi svečana v svoji vzvišeni nalogi — poslanstvu božjem. Tudi ostali igralci, Nablocka kot Slehernikova ljuba, Skrbinšek, Cesar, pri katerem bi si želel nekoliko bolj poudarjene karakteristike svetskega, nepravega prijateljstva, Boltarjeva kot Vera, ki je bila čisto pravilno poživljajoča, Šaričeva kot slabotna in boječa Dobra dela, Marija Vera in vsi drugi sodelujoči so v splošnem prav ustrezali.

Kolikor je mogoče po predstavi soditi, je Župančičev prevod zelo dober. Tekst teče gladko, nepretrgano, verzi se prav lepo rimajo in doneče skandirajo.

*

XYZ.

Spisal Klabund. Poslovenila Slavčeva.

Klabund je zelo spreten in nadarjen dramatik. To smo opazili že pri uprizoritvi njegove drame »Krog s kredo«, ki smo jo videli lansko sezono, še bolj pa, vsaj po mojem mnenju, pri komediji XYZ. Sicer ta v nobenem oziru ne nadkriljuje »Kroga«, a nam vendar kaže na dveh stvareh Klabundov pisateljski talent. Prvič je snov čisto priprosta in nima na sebi nobenega posebno globokega zasnovanega dejanja, ki bi dajalo pisatelju priliko za popolen razmah njegovih pisateljskih zmožnosti v vsakem pogledu in prav zato nam slednje to delo lepo prikazuje. Drugič je pa stvar pisana s tako lahkoto, da se zdi kakor da bi jo posatelj pisal le sebi v zabavo, v oddih in v nekako sproščenje od drugih njegovih težkih del. In zato je stvar tako lahko razumljiva, da ji je odveč vsaka razlaga.

Režiser Skrbinšek je bil kakor vedno vesten in natančen. Strelmel je za čim večjo karakterizacijo značajev, kar je tudi dosegel. Igralci, Slavčeva, ki je oskrbela tudi dober prevod, Jan, Lipah in

še posebno Železnik, so vsi ustvarili izrazite in prav zanimive karakterje.

Predstava je bila dokaz, da se še dobe prijetne in lahke pa lepe stvari, ki nimajo na sebi banalnosti in včasih tudi neprebavljivih neslanosti.

Poleg teh dveh uprizoritev smo videli v zadnjem času še tri druge, ki pa so manj pomembne, namreč veseloigro. »Pri belem konjičku«, katero smo že večkrat gledali z uspehom predvajano na diletantskih odrih, potem Schmitzlerjevo grotesko v enem dejanju »Zeleni kakadu«, ki je snovno prav zanimiva in nam kaže spretnega avtorja, in kot mašitev Lev Tolstojevo komedijco »On je vsega kriv«. Slednja je bila v vsakem oziru slabo podana.

NA KONCU ŠE DVE, TRI BESEDE NAŠIM LETOŠNJIM SOTRUDNIKOM, NAROČNIKOM IN BRALCEM.

Z deseto številko zaključuje uredništvo in upravništvo »Žara« svoje letošnje delovanje. Ob tej priliki je primerno, da se zahvalimo vsem sotrudnicam in sotrudnikom, vsem članicam in članom, vsem naročnicam in naročnikom, vsem bralkam in bralcem in prijateljicam in prijateljem, ki so nam vse leto blagohotno stali ob strani. Zahvaljujemo se gospodu ravnatelju za dobre nasvete, s katerimi nas je podpiral ob vsaki priliki, gospodu profesorju dr. Kozaku za njegovo požrtvovalnost in nesebično skrb, s katero je ne-prestano spremljal ves razvoj in vse delo organizacije. Zahvaljujemo se tudi profesorskemu zboru, ki je bil našemu delovanju vselej naklonjen.

Priporočamo se vsem dosedanjim sotrudnikom, prijateljem in naročnikom; vabimo jih na tem mestu, da nas tudi v prihodnjem letu blagohotno podpro. Poskušali bomo z vsemi močmi povečati, razširiti in zboljšati naše glasilo.

Še nekaj moramo omeniti. Leto je končano. Prosimo, da nam zdaj vendar že vsi naročniki plačajo zaostalo naročnino. Vsem skupaj želimo končno prav vesele Velike počitnice! Na svindenje v novem šolskem letu!

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Ta številka je večja kakor druge. Dobili smo precej gradiva. Vse to nas navdaja z upanjem, da bomo imeli v prihodnjem letu še več prispevkov kakor letos. Priloženo je tej številki tudi kazalo za ves letnik.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Upravništvo je sklenilo, da izda poseben ovitek v platnu za ves letnik. Kdor bi želel dobiti svoj letnik vezan, naj to javi Staretu Egonu v VI.a do 10. junija. Vezava stane z ovitkom 16 Din. — Vezali bomo pa le onim, ki nam bodo navedeni znesek plačali vnaprej.

DRUŠTVENA POROČILA.

Članarino plačajte čimprej!

Društvo je priredilo dve umetnostni ekskurziji pod vodstvom g. profesorja Kozaka. Obe sta potekli v splošnem zadovoljstvu. Ekskurziji sta bili zamišljeni kot zaključna umetnostna sestanka. Prihodnje leto bomo priredili takih sestankov še več.

Dramatski odsek.

Zahvaljujemo se vsem članom, ki so sodelovali na kakršenkoli način pri naših prireditvah. Za prihodnje leto se priporočamo v nadaljnje sodelovanje. Želeti bi bilo, da vsak o počitnicah prebere kakšno dramatično delo; tako bomo jeseni lahko izbirali, katero stvar bi vzeli v naš program.

